

NÉPNEVELÉSÜNK FELADATAI

AZ ISKOLÁNKÍVÜLI NÉPNEVELÉS gondolatát nálunk is kezdik az érdeklődésre méltatott kérdések közé fölvenni. A nyugati államokban hivatalosan irányított és anyagiakkal bőven ellátott hatalmas szervezetek foglalkoznak vele, több évtizedes múltja és már-már alig áttekinthető irodalma van. A nép iskolánkívüli művelése és nevelése az egyetemes érdekű legfőbb tennivalók közé tartozik. Tisztázták a célját, keresik a legjobb módszereket és a legalkalmasabb eszközöket s főképp serényen dolgoznak, hogy a népet lelkiekben gazdagabbá, anyagiakban erősebbé, testben egészségesebbé tegyék. A mi figyelmünket és érdeklődésünket bajaink eddig egy-két ponthoz, egy-két főbenjáró, de aránylag mégis szűk területhez úgy odakötötték, hogy az iskola falain kívüleső és művelésre szoruló területekről megfeledkeztünk. Az utóbbi időkben valamelyes érdeklődés kezdett ébredezni, ezért helyénvaló, hogy az iskolánkívüli népnevelés feladataival az erdélyi magyarság szemszögéből legalább vázlatosan foglalkozzunk.

1.

A NÉPNEVELÉS CÉLJA kettős. Mint a nevelés általában, a népnevelés is az egész embert veszi, egyéni és társadalmi vonatkozásban nézi és akarja tökéletesebbé tenni.

Műveltségre mindenkinek, tehát a nép egyszerű fiának is joga és szüksége van. Az iskola csak az elengedhetetlen elemi ismereteket közli, azokkal a foglalkozásokkal pedig, melyeket népünk fiai üznek, mindig csak egyirányú, aránylag szűk ismeretkört sajátítanak el, a személyiség kibontakozásához azonban többre, bizonyos foku teljességre van szükség. A foglalkozásához láncolt ember összes képességeinek foglalkoztatása és a kiteljesedésre törekvő testi-lelki igényeknek valamelyes kielégítése nélkül elboldogtalanodik, félszeg, valamennyire mindig nyomorék marad. A tanár, a tanító, a pap félszeg, élhetetlen típusait ismerjük. De hasonló példákat, főképp a mai élet szakszerűséget kívánó iránya, tudományt és foglalkozásokat egyaránt a végletekig részletező törekvése következtében bőven találunk bármelyik területen.

Amíg azonban az értelmiségi rétegben a hiányt észre vesszük s mint bántó vagy nevetséges félszegséget megjegyezzük, addig a

népnél az elmaradottságot, a tájékozottság és tájékozódó készség hiányát hajlandók vagyunk rendes, változtatásra nem szoruló állapotnak tekinteni. Pedig ahogy kiütközik az egyoldalú műveltség fogyatékosága, amint meglátjuk azt, hogy az egyoldalúan képzett ember milyen értelmetlenül áll az élet sok jelenségével szemben, sokszor mennyire ügyetlen az élet egyszerű vonatkozásaiban is és mennyire nem képes az élet teljességét átfogni, élvezni, személyisége tartalmát kitölteni, ugyanúgy észrevehetnők, hogy népünk mostani műveltségbeli állapota sem rendes, nem szükségszerű, nem természetes, hanem méltatlan állapot, a teljesebb életre képesítő, neki való műveltség hiányának következménye. Nem a városi kultúra hiányzik nála, – ez a városlakók nagyrésznél is mélység és belső tartalom nélküli külső máz, – hanem a reá szabott, körülményeihez mért olyan nevelés, mely értelmi, akarati és érzelmi világát teljesebbé tenné.

Az *értelem művelése* a népnevelés feladatai között is első helyen áll. Reclus, francia földrajztudós mondja a magyar parasztról, hogy Európa legértelmesebb parasztja. A világháború alatt számtalanszor nyilatkoztak hasonlóan idegen tiszték a magyar baka értelmességéről. S aki külföldön jár és összehasonlíthatja népünket más nemzetek népével, maga is meggyőződhetik erről. Akárhányszor nagyobb lelki gyönyörűséget jelent a társalgás egy átlagosan értelmes falusi gazdával, mint a művelt osztályok egyik-másik tagjával. De mi ezt a szinte kivételes képességet paragon hagytuk, kiművelésével nem törődünk s ma már ott tartunk, hogyha munkába nem kezdünk, a szerencsésebb, tanultjai szakadatlan törődése folytán műveltségben fokozatosan haladó népek messze föléje kerülnek.

Népünk művelésére irányuló törekvéseknek súlyos mulasztásokat kell pótolniuk, mert a szellemi rugalmasság és tájékozódó készség ma szükségesebb kellék, mint a multban. Az élet régi áttekinthető formái bomlófélben vannak és összekuszálódtak. A forgatagos jelen új helyzeteket dob elénk máról-holnapra, új feladatok, váratlan nehézségek bukkannak fel mindegyre. S népünket is meg kell tanítanunk gondolkodni, hogy tudjon eligazodni ebben az össze-visszaságban. Fel kell szerelnünk a szükséges tudnivalókkal, hogy az eléje dobott gondolatokat mérlegelni tudja s a maga feje után induljon. Nehézkes vagy hiszékeny gondolkozással, tágabb látókör és gyors alkalmazkodó készség nélkül áldozatul esik a körülményeknek és garázda szándékoknak.

Az értelem műveléséhez számítjuk a *hivatás köréhe vágó ismeretek* gyarapításának kötelességét is. Széchenyi írja a Hitelben: „Az ész erő, s így az ész boldogság“. A legnagyobb magyar itt a kiművelt emberfőről, a jó és tökéletes építőmesterről, a mélyebb tudományú gazdáról, a józan tanultságú vezérekről, az alkalmas tulajdonokkal rendelkező birtokosokról, szóval a foglalkozásukban képzett polgárokról beszél, „a közértelmességről, melynél fogvást, – írja tovább, – a bölcs a nemzeteket mázsálja. S ez mennél nagyobb, annál kevesebbet szorul másokra, s így annál függetlenebb s erősb a nemzet.“

A gazdasági téren élénk tornyosuló nehézségeket nem hagyhatjuk figyelmen kívül, mégis, ha a tényeket Széchenyi mondásának fényénél vizsgáljuk, népünk mostani gazdasági állapotából súlyos vád komorlik elő, amit a válság és a politika ismert törekvései csak részben enyhíthetnek. Kétségtelenül ezek is belejártak leszegényedésünkbe, de be kell ismernünk, hogy szervezetlenségünk mellett igen sokban műveletlenségünknek, a Széchenyi-féle közműveltség hiányának következménye, hogy gazdaságilag a megkapaszkodás, az ellenállás komoly kísérlete nélkül elzuhantunk és egészen alul kerültünk. A nyugati népek gazdasági helyzetében beállott rosszabbodás csak a nagyon igényes élet viszonylagos rosszabbodását jelenti, a szász nép a miénkkel közös sorsban is tartja magát, a mi népünk azonban hihetetlen igénytelenségre kényszerül s gyökereiről letépve végzetes arányokban kallódik szerte-szét az egész országban. Nyílt esze, tanulékonyága, kivételesnek mondható értelmi képessége számára nem lett „az erő és boldogság forrása”. Furfangra, ravaszságra, körülményeihez mért és alkalmazott leleményességre ránevelődött, mert életének útja legtöbbször lesben álló veszedelmek és galád szándékok között vezetett; meglepő ügyességének is számtalan jelét adta és adja, de a tanult magyar gazda-, iparos-, és kereskedőtársadalom a mi közönségünkben hiányzik.

Induló népnevelésünk munkatervében a *gazdasági műveltség* gyarapítása lényeges rész. Azért is, mert a magasabbrendű kultúra az anyagi kultúrán épül fel, de azért is, mert a foglalkozásban való jártasság és készség lelki erő. Erősíti az önbizalmat, kitartásra és újrakezdésre képesít, és örömet ad a munkához. És ez az öröm és önbizalom éppen úgy hozzátartozik az emberi élethez, éppen olyan természetes igénye mindenkinek, aki megszületett, mint a tisztességes megélhetéshez elégséges kenyér.

Az *akarat- és kedélynevelés* fontosságát szükségtelen részletebben indokolni. Mindkettőnek leghatásosabb eszköze a vallás, ami különben is a népnevelési munka alapja. Népünk lelkének mélyén a kereszténység a látszat ellenére is erősen és elvenen él. A zűrés élet sejtelmes suhanásait és érzékelhető pattogásait, a rejtett és látható dolgok össze-visszaságát, jelentős mozzanatait vallási képleteinek segítségével rendezi. Az életharcban elbágyadt vagy megsebesült lelkével is erőért és vigasztalásért vallásához menekül. És akaratához és kedélyéhez ezen az úton lehet a legkönnyebben és a leghathatósabban hozzáférni.

Ha azonban népünk kedvteléseire, szórakozásaira, mulatságaira és a hajdani szép népszokások eldurvult mai formáira gondolunk, azonnal látnunk kell a tennivalókat más területeken is. Népünk kedélyvilága mély és megkapóan gazdag, de elég egyetlen vasárnap-délután, hogy tisztában legyünk a nevelés hiányaival. Verekedő hajlamában, mértéktelen kocsmázásaiban a primitív, nyesetlen ösztönök rángatóznak ki belőle. Mulatságai durvák, kedélyeskedései sokszor tele vannak arcpirító trágársággal, nótázása már egy pohár pálinka után átsap az ordításba. Mi – az igaz fajszereket (ami nem a hangos melldöngetésben és kérkedésben áll!)

és a lelki műveltség hiányossága következtében hajlandók vagyunk a durva virtuskodást faji erénynek minősíteni, olykor dicsekszünk is vele, ahelyett, hogy a nevelésre és a nevelés hatékony eszközeinek tervszerű felhasználására gondolnánk.

A céljával tisztában lévő népnevelés az irodalmat és történelmet is részben ennek a feladatnak a szolgátaba állítja. A nemesebb személyeket ezekben viheti a néphez fölfogható és utánoszható közelségbe. S a versek és történetek mellett a felújított és megtisztított régi szokások, szórakozások, ünnepségek, mulatságok szintén hatékony eszközök, de talán legmélyebb és legtartósabb hatású a komoly ének- és zenekultúra. A mozgalomnak, mely a magyar népi zene és ének kincseit feltárja és terjeszti, felbecsülhetetlen jelentősége van éppen népnevelési szempontból.

2.

A TÁRSADALMI VONATKOZÁSOK az ember társas természetéből következnek. Az embert a család, a nemzet, az állam és az emberiség egyre táguló, de meghatározható és egymásba átmenő köréi fogják körül. Az egyén élete mások életéhez kapcsolódik, munkáját, életét mások élete, munkája egészíti ki. S ez a körülmény meghatározza helyét és magatartását, kölcsönös jogokat és kötelességeket állít fel. A népnevelés tehát nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy az egyes embert helyes magatartásra nevelje a társadalmi viszonylatok szempontjai szerint is.

Első helyen természetesen a *család* áll. A család az a legelső ösközösség, melyből az emberiség élete fakad. Az egyes emberé, de a népeké is, a testi élet, de a szellem-erkölcsi élet is. A család egésze, erkölcsi tisztasága, szilárd kerete, a csorbítatlan szülői hatalom és tekintély, a férj és feleség, a szülő és gyermek rendezett viszonya együtt biztosítják azokat a föltételeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy egészséges testű, megbízható erkölcsű és alkotó készségű emberek szülessenek és életképes erejű népek képződjenek.

A modern szellem rontása már népünk családi életén is észrevehető, korunk beteg gondolatai behatoltak és züllesztik a falu egykor szép, tisztos, példászerű családi életét. A felülről diktált szabados irányzat és a bolsevizmus nyers propagandája itt egyvonalon haladt és egymásnak segítettek. Együttes hatásuk következtében városon az alsó rétegek családi élete ép olyan széthulló, mint a felső köröké, da rohamosan ebbe az irányba tart a falu is. A folyamatot népünknel gyorsítják a nehéz megélhetési viszonyok. A gond tömegekben szórja szét a magyar családok tagjait egymástól. Az idegenség, amibe a kenyérkereset űzi, a folytonos küzdelem, a nehéz munka felejteti a családot, öli, sorvasztja a családi érzést. És a népnevelés sürgős feladata, hogy a szülőknél a gyermek, a gyermekben és ifjakban a szülők iránti szeretet felerősítésével, állandó ébrentartásával, nemesítésével, a családi életre való neveléssel, a vérségi viszonyokból eredő kötelességek megismertetésével: szóval a családi élet izmosítására irányuló tervszerű munkával a megpróbáltatások malomkövei között őrlődő népünk

számára a családi életnek, ennek a legősibb közösségnek a vigasztalásait és életvédő kereteit biztosítsuk.

Második feladat a *honismeret* közvetítése. A honismeretnek gyökérfűző ereje van, A nép fiát szűkebb hazájának, fájának, multjának, küzdelmeinek ismerete, a mult nagy embereinek élete, a népi élet jellemző megnyilvánulásainak tudatos látása, a honi szokások szeretete a hazai rögöz és az otthon küszöbéhez köti, idegenből is visszahúzza. A honismeret azzal, hogy megismerteti a szülőföld multját, állat- és növényvilágát, az ott született népmeséket, a népművészet virágait és a népszokások tiszta formáit, melyek az ő lelkéből fakadtak, ráneveli értékeinek megbecsülésére és a szűkebb haza talajába hatoló ezerágazású lelki gyökérfűzőtét öntözi.

A népnevelés harmadik feladata és egyben legmélyebb értelme az, hogy *nemzetté nevelje* azokat, akiket a közös származás, nyelv, történelmi mult, közös műveltség és közös sors összeköt. Történelmünk utolsó két évtizede újból megmutatta, hogy mennyire reánk (és nem a német népre!) találnak Goethe keserű szavai: „imeinzeln en so vorzüglich und als Volk so miserabel“. Különbölkön mind nagyszerű magyarok vagyunk, de mint népnek szánalmas a magatartásunk. Most kitűnt és megvilágosodott azok számára is, akik a hazug magyar romantika szemüvegén keresztül nézték a nemzetet, hogy fennen hangoztatott nemzeti egységünk belső erő nélküli, pusztán politikai egység volt, a magyarság összességének lelkébe nem nyúlt le és széthullott az első komoly teherpróba alatt.

A közhatalmi változás táján volt talán egy rövid időszakasz, amikor az egység lelki feltételei megvoltak s meg lehetett volna teremteni, ha akad, aki a sok jószándékot összefogja és együtt tartsa. De ez az egymásratalálásnak és az egymásrataltaltság felismerésének elfutó pillanata volt, mert hamarosan előkunkorodtak az egyéni törekvések, csoportérdekek és régi ellentétek, s az erdélyi magyarság különbözö rétegei megint olyan zártan éltek egymás mellett vagy egymás ellen, mintha nem történt volna az égvilágán semmi. S ma is így van: titkos és nyílt csoportosulások, összefogások, önzö célu vállalkozások, öncéluvá tompult osztályok rángatják jobbra-balra az amúgy is laza nemzeti lelkületet. Munkásságunkat még nem sikerült bevonni közösségünkbe. A falusi tömegek felé nem jutottunk még túl a meddő politikai szólalomokon. Értelmiségi osztályunk végzetesen az elproletárizálódás útján van, de nagyrésze a néphez anyagi leszegényedésében sem jutott lelkileg közelebb. És jelentös azoknak száma is, akik régi osztályhelyzetük foszlányait szorongatva a néptől távoli, ellentétes utakon keresik boldogulásukat.

Egészen magától értetődö, hogy az öntudatos, szilárd népi egység megteremtését célzó munkának a tanultak körébölk kell kiindulnia. Értelmiségi osztályunknak kell ráébrednie, hogy a műveltségbeli és lelki távolság kiküszöbölése az ő feladata. Ami alatt nem a műveltség egyformává tételét értjük, nem is a tanultak időnkénti kirándulását a néphez fölkényes kioktatások vagy lírai

ömlengések céljából, még kevésbbé a felszínes városi műveltség rámozolását a falura, hanem a közös sors becsületes vállalását összes következményeivel, a népi érdekek céltudatos szolgálatát minden intézményen keresztül és az önzetlen népnevelő munkát minden tanult magyartól. Az egységet az érdekeknek, a műveltségi javaknak és a nevelési eszményeknek a közössége hordozza s az erdélyi magyar értelmiségnek elutasíthatatlan szép hivatása, hogy az érdekközösséget meglássa, a nevelési eszményeket és célokat előbb a maga számára világosan kidolgozza s a közös mult és közös lélek nagyszerű művelődési értékeit közkinccsé téve, a szétzilált népi lelkületet erős gazdasági, szellemi és erkölcsi egységbe forrassza.

3.

AZ EGYSEGES TERV és egységes irányítás gondolata itt vetődik fel, mert a népnevelés tartalma ezzel valósul vagy ezzel sikkad el. Ma a helyzet az, hogy sok jószándék serénykedik ezen a nagy területen, de egymástól függetlenül jönnek-mennek, tesznek-vesznek és szegénységükhöz mértén rengeteg szellemi és anyagi erőt pazarolnak el igen mérsékelt eredmény mellett. A Róm. Kat. Népszövetség, a Református Férfiszövetség, az IKE, a Dávid Ferencz-Egylet, a Nőszövetségek, a Magyar Nép, a Magyar Dalosszövetség, az EMKE, az EGE, az Agisz és még jóegynéhány közművelődési egyesület és szakosztály tevékenykedik összevágó és összehangolható tartalmu célkitűzéssel. De a közös terv és irányítás, a munka- és területmegosztás hiányzik, aminek az a következménye, hogy az egy-két dolgozó és életképesnek bizonyult szervezet sem tud a befektetett munkának megfelelő eredményt felmutatni, a többi pedig csak tartja az üres keretet, néhány embernek címet, esetleg tiszteletdíjat ad és éveken át közgyűléstől-közgyűlésig szendereg.

Ez nem is volna baj annak az okoskodásnak az alapján, hogy aki alszik, nem vétkezik, már pedig aki nem vétkezik, üdvözülni. Nem lenne országos gyász abból sem, ha egy-két egyesület végérvényesen elszenderedne. De ez a látszat-élet és külön-külön munka nincs bűn nélkül. Mi még akkor sem maradhatnánk tétlenek, ha mások nem dolgoznának és akkor sem volna szabad a népnevelés területén egymástól függetlenül dolgoznunk, ha egységesek és gazdagok volnánk. Mellettünk és körülöttünk erős népek törnek előre. Izmosak és gazdagok, egységesek és céltudatosak és mégis mindenkit belekényszerítenek a lendületbe és minden szellemi és anyagi erőt okos felhasználással összefognak és odafordítanak, ahová kell.

S nem is lehet ez máskép. A népnevelés, lévén nemzetnevelés, olyan sokágú és egyetemes kiterjedésű, hogy minden cselekvő tényezőt kötelez. Ezt az egyetemes kötelezést még megtoldja helyzetünkben az a körülmény, hogy a mi társadalmunkban gyökeres átváltozásokat, szervezeti átalakulásokat kell megindítani és végrehajtani. A gazdasági önellátás, mely akaratumk ellenére kikerülhe-

tetlen feladatként mered elénk, műveltségünk megőrzése és átadása, mely az egyes családok tanítói hivatásának tudatosítása nélkül szinte elképzelhetetlen, a folyamatban levő prozelitizmus elhárítása, mely csak általános fegyelmezzéssel, kemény erkölcsi kényszerrel lehetséges, mind olyan hatalmas lelki és társadalomszerkezeti átrendeződést tételeznek fel, hogy csak az összes erők egyirányú munkája árán valósulhat meg. Az egyesületek tehát nem járhatnak külön úton, a gazdasági és közművelődési szervek nem követhetnek külön célokat, amint nem lehet aziránt közömbös a sajtó avagy a politikai szerv sem. Közvéleményt kell sugalmazni s a sugalmazott gondolatokat valósággá, életté, intézményesített hatássá kell érlelni. Ez pedig minden tényezőhöz szóló felhívás a közös munkára.

A különböző egyesületek és szervezetek sajátos céljaikat saját terveik szerint szolgálják, de mindenkinek a munkája részben közművelődési, népnevelő munka is. S nálunk közművelődési egyesületünknek, az EMKE-nek lenne feladata, hogy ezt a mindenkinél közös katexohén népnevelői munkát irányítólag kézbevegye, az egyetemes érvényű szempontokat világosan megfogalmazza, a tennivalókat felmérje, tervet készítsen, a végrehajtáshoz eszközöket adjon és a munkát számonkérje. Erdély magyarlakta területének minden zugában vannak egyesületeink, több is, mint amennyi életképes lehetne. Újabb egyesületek támasztása vagy régiéek feltámasztása csak növeli az agyonszervezés nyomán előállott eddigi zavart, amire tehát igazán kár pénzt és munkát fordítani. Az EMKE volna hivatva, hogy a különböző kereteknek tartalmat, munkájuknak egységes célt adjon, az egymástól függetlenül mozgó törekvéseket függetlenségük sérelme nélkül tervszerűen dolgoztassa, vagyis az legyen, aminek helyzetünkben lennie kell: *az erdélyi magyarság életét hordozó jelentősebb tényezők bevonásával közművelődésünk irányítója.*

Azt reméljük, hogy ifjúságunkból alakul ki az a vezető réteg, mely nem követel magának osztályhelyzetet és előnyönyt, hanem a tagozódás nélküli, egységes magyarság életmunkájából a nehezebb részt és a nagyobb áldozatokat vállalja. Már pedig a tennivalók súlypontja, a feladatok jelentősebb, a kultúrát mentő és kultúrát építő munka lényeges része a népnevelés területére esik. Sok és jól felkészült munkásra van szükség, hogy népünk műveltségbeli felemelése, testi-lelki erősödése és anyagi gyarapodása elégséges lendülettel és alapossággal induljon. Ha a kérdés feldolgozásában elmélyedünk, rájövünk, hogy mennyi új alkalom, új munkahely nyílik ezen a területen. *Az ifjúság ösztönösen tájékozódik is erre felé, de ösztönös megérzését cselekvő képességgé kell fejlesztenie és határozott feladatokra kell felkészülnie.* S ennek is egyetlen útja az, hogy legyen népnevelési terv és irányított népnevelő munka.

SZEKFÜ GYULA írja Széchenyiről: „Ahhoz, hogy tapasztalatait gyümölcsöztethesse, előbb meg kellett találnia az útát saját népéhez. Ez meg is történt. A császári királyi katonatisztet

nem valami paraszt-romantika, hazug vagy félművelt érzés kötötte össze legénységével debreczeni helyőrségében; ellenkezőleg: valami folyvást eltaszítás e műveletlen, szinte állati sorban hagyott magyar parasztok tömegétől, de egyszersmind akaratán kívül, az öntudat alatt működő közösségi erők is megmozdultak, vére vitte az elhagyott emberekhez, kiknek vadsága visszataszító volt számára. De taszítás és vonzás zavarából lassanként megülepedett a művelt ember és magyar ember gondolkozása: felismerte, hogy egy vér ezekből, felismerte, hogy ő is magyar, akinek Isten hasonlíthatatlanul több erőt, tehetséget és eszközt adott kezébe, vérei felsegítésére, akinek tehát kötelessége mindazt az elmaradt „árva“ magyarság javára felhasználni. Felismerte a magyar „parlagot“, s a felismerés pillanatában tudnia kellett, hogy ezt a parlagot ő fogja kiírtani, a magyarságot ő fogja megnemesíteni.“

A népek gyilkos versengésének vagyunk tanai és egyben megélői. A népeket meghatározó természetes különbségek ellentétekké, az ellentétek pedig természetellenes gyűlölködéssé fajultak s félelmetesen kavarnak az emberiség feje fölött meggyült viharfelhők. A légkör iszonyatos nyomása alatt riadtan figyelnek a népek, még a hangosak is. Senki sem tudhatja, mi lesz, ebből a világvajudásból mi születik meg. De egy bizonyos: akár bekövetkeznek a készülő katasztrófák, akár győz a békés belátás, a mostani kavargásból a jövőbe csak azok a népek menthetik át életüket, amelyek munkába tudják állítani összes szellemi és erkölcsi erőiket. Vajjon lesz-e a magyar népnek Széchenyi-lelkületű értelmisége, amelyik ezt belátja és a történelem szándékát erős marcolással és lázas munkával az élet irányába fordítja?!

MÁRTON ÁRON.